

**REGIONAL
ANTI-CORRUPTION
INITIATIVE**

With funding from

 **Austrian
Development
Cooperation**

Udhëzuesi i CPL me listat e kontrollit mbi Sektorin e Arsimit të Lartë

Botuesi: Iniciativa Rajonale Kundër Korrupsionit
Fra Andjela Zvizdovica 1, B/14, 71 000 Sarajevo, Bosnjë-Hercegovinë
Tel: +387 33 296 321, Faks: +387 33 296 329, Email: info@rai-see.org
Faqja e internetit: www.rai-see.org

Autorët: Prospector Ltd
Jovan Nicić
Nemanja Nenadić
Ana Arsenijević Momčilović
Igor Ćorluka

Për botuesin: Desislava Gotskova - Drejtoresha e Sekretariatit të RAI-t

Redaktor: Aneta Arnaudovska - Këshilltar i Lartë për Antikorrupsion

Përkthimi: We translate Albania

Pikëpamjet e shprehura në këtë dokument u takojnë autorëve dhe nuk e pasqyrojnë domosdoshmërisht qëndrimin zyrtarë të Iniciativës Rajonale Kundër Korrupsionit, ose të shteteve të saj anëtare, dhe të Agjencisë Austriake për Zhvillim

Maj, 2022

1	Hyrje	4
2	Udhëzues për CPL në Sektorin e Arsimit të Lartë	6
	2.1. Qëllimi i Udhëzuesit – pse është e rëndësishme të vlerësohen rreziqet e korrupsionit në rregulloret në Sektorin e Arsimit të Lartë dhe si mund t'i reduktojë përdorimi i listave të kontrollit këto rreziqe?.....	6
	2.2. Përkufizimi i korrupsionit, faktorëve rregullator të rrezikut të korrupsionit dhe vlerësimit të hapësirave për korrupsion në legjislacion.....	7
	2.3. Standardet dhe praktikat ndërkombëtare	8
	2.4. Korrupsioni i Procesit Legjislativ/Vendimmarrës	11
	2.5. Kuadri ligjor për Sektorin e Arsimit të Lartë në juridiksionet e synuara – Konstatime të përgjithshme	11
	2.6. Si të zbatoni listat e kontrollit në nivel juridiksionesh kombëtare? Perspektiva e autoriteteve kombëtare dhe OSHC	14
3	Listat e kontrollit	15

Udhëzuesi i CPL me listat e kontrollit mbi Sektorin e Arsimit të Lartë

1. Hyrje

Iniciativa Rajonale Kundër Korrupsionit (RAI) në partneritet me Zyrën e Kombeve të Bashkuara për Drogën dhe Krimin (UNODC) zbaton një projekt trevjeçar të quajtur Evropa Juglindore - Së bashku kundër Korrupsionit (SEE-TAC).¹ Veprimtaritë e Projektit, ndër të tjera, përfshijnë zhvillimin e udhëzuesve me në fokus sektorin e Vlerësimit të Hapësirave për Korrupsion në Legjislacion (CPL) me lista kontrolli dhe ushtrimet shoqëruese të trajnimit të personalizuar për ngritjen e thelluar të kapaciteteve në dy sektorë të përbashkët të prirur ndaj korrupsionit për të gjitha juridiksionet e synuara.² Për nevojat e përgatitjes së veprimtarive të projektit drejt hartëzimit kombëtar dhe rajonal të sektorëve që duhet të jenë subjekt i ndërhyrjeve, Sekretariati i RAI dhe Ekipi i Ekspertëve të CPL kanë ndërmarrë hapat e mëposhtëm:

- **Sondazhi gjithëpërfshirës** - Metoda e parë e zbatuar ishte studimi dytësor i bazuar në rishikimin e dokumenteve më të rëndësishme kombëtare kundër korrupsionit (strategjitë, planet e veprimit, politikat, studimet e organizatave përkatëse ndërkombëtare të pranishme në vend dhe OSHC të përfshira në luftën kundër korrupsionit). Konteksti rajonal u studiuua përmes rishikimit të konstatimeve dhe rekomandimeve nga raportet përkatëse të mekanizmave të monitorimit kundër korrupsionit dhe integritetit (Komisioni Evropian, GRECO, Cikli i Rishikimit të UNCAC) dhe rezultatet nga sondazhet rajonale dhe ndërkombëtare të perceptimit të korrupsionit (Barometri Ballkanik, Indekset e Perceptimit të Korrupsionit të TI, Barometri Global i TI, etj). Metoda e dytë e zbatuar ishte pyetësori i cili përfshinte pyetje mbi zonat e prirura ndaj korrupsionit në juridiksionet e synuara për të përcaktuar këndvështrimin e përfituesve dhe komentet e nevojshme për hartëzimin e sektorëve me interes të përbashkët të prirur ndaj korrupsionit.
- **Përcaktimi i kritereve kryesore për hartëzimin e sektorëve të përbashkët** nga këndvështrimi i veprimtarive të mëtejshme të projektit në fushën e Vlerësimit të Rrezikut të Korrupsionit (CRA) dhe CPL në juridiksionet e synuara.
- **Organizimi i takimeve dhe konsultimeve dypalëshe me përfaqësues të institucioneve publike përkatëse nga juridiksionet e synuara.** Qëllimi kryesor i këtyre takimeve ishte prezantimi i Projektit RAI dhe identifikimi i sektorëve që duhet të jenë objekt i ndërhyrjeve në fushën e CRA dhe CPL në juridiksionet përkatëse.

Pas këtyre hapave, në një takim rajonal të mbajtur në korrik 2021, përfaqësuesit e të gjitha juridiksioneve të synuara dhe juridiksione të tjera të synuara nga projekti SEE-TAC ranë

¹ Më shumë detaje gjenden në <https://rai-see.org/what-we-do/see-tac/>

² Shqipëria, Bosnjë dhe Hercegovina, Kosova* (* Ky përcaktim nuk cenon qëndrimet mbi statusin dhe është në përputhje me Rezolutën UNSCR 1244/1999 dhe Opinionin e GjND për shpalljen e pavarësisë së Kosovës), Mali i Zi dhe Maqedonia e Veriut. Këto juridiksione janë synuar në bazë të fazës së mëparshme të projektit dhe kanë shprehur interesin e përfituesve dhe përfaqësuesve të vendeve anëtare të Grupit Drejtues të RAI.

dakord që sektori i Arsimit të Lartë është një nga sektorët e prirur ndaj korrupsionit me interes të përbashkët dhe se ky sektor do të jetë subjekt i udhëzimeve specifike të CPL me lista kontrolli.³

Metodologjitë e kërkimit dhe struktura e Udhëzuesit

Metoda kryesore e kërkimit për këtë veprimtari ishte analiza dytësore e kuadrit ligjor dhe institucional për Sektorin e Arsimit të Lartë në pesë juridiksione të synuara, duke përfshirë të dhënat e disponueshme mbi parimin e barazisë gjinore (p.sh. të gjitha ligjet në dispozicion në fushën e Arsimit të Lartë, raportet përkatëse ndërkombëtare dhe kombëtare/ analizat mbi rreziqet e korrupsionit në rregulloret për Sektorin e Arsimit të Lartë në juridiksionet e synuara dhe dokumentet dhe politikat kyçe kundër korrupsionit për Sektorin e Arsimit të Lartë të juridiksioneve të synuara).

Gjithashtu, për të marrë informacion shtesë përkatës në lidhje me faktorët rregullator të rrezikut të korrupsionit dhe zbatimin e CPL në juridiksionin e synuar, pyetësi u përgatit për institucionet dhe organet përkatëse kombëtare, institucionet kompetente të Sektorit të Arsimit të Lartë dhe OSHC përkatëse. Pyetësit iu përgjigjën nëntë përfaqësues të aktorëve nga juridiksionet e synuara. Përgjigjet dhe qëndrimet e tyre përfaqësuan një bazë të vlefshme për zhvillimin e këtij dokumenti të cilat u përfshinë në tekst.

Objektivi kryesor i Udhëzuesit është të ndihmojë juridiksionet kombëtare në identifikimin dhe reduktimin e faktorëve rregullator të rrezikut të korrupsionit në legjislacionin e sektorit të Arsimit të Lartë.

Dokumenti përmban dy komponentë kryesorë: a) Udhëzuesi për CPL në Sektorin e Arsimit të Lartë, dhe b) Listat kontrolluese për faktorët rregullator të rrezikut të korrupsionit në legjislacionin e Sektorit të Arsimit të Lartë. Në seksionin e parë, dokumenti trajton qëllimin e Udhëzuesit; përkufizon termat më të rëndësishëm; standardet ndërkombëtare dhe praktikatat në fushën e CPL për Sektorin e Arsimit të Lartë; korrupsioni i Procesit Legjislativ/Vendimmarrës dhe i kuadrit ligjor të këtij sektori në juridiksionet e synuara. Seksioni i dytë paraqet një pasqyrë të detajuar të faktorëve të identifikuar të rrezikut të korrupsionit rregullator në legjislacionin e Sektorit të Arsimit të Lartë të juridiksioneve të synuara, të ndarë në pesë kategori.

³ <https://rai-see.org/rai-secretariat-organized-regional-meeting-on-mapping-sectors-prone-to-corruption/>

2. Udhëzues për CPL në Sektorin e Arsimit të Lartë

2.1. Qëllimi i Udhëzuesit – pse është e rëndësishme të vlerësohen rreziqet e korrupsionit në rregulloret në Sektorin e Arsimit të Lartë dhe si mund t'i reduktojë përdorimi i listave të kontrollit këto rreziqe?

Ndër faktorët e tjerë, zbatimi i legjislacionit të paplotë mund të rrisë probabilitetin për rastet e korrupsionit në praktikë. Me krijimin e funksioneve publike, përcaktimin e kompetencave, detyrave dhe përgjegjësive zyrtare, rregulloret mund të krijojnë mundësi për interpretimin e kuptimit të synuar dhe gjenerimin e mundësive për korrupsion në të ardhmen.⁴ Duke pasur parasysh këtë, vlerësimi i faktorëve të rrezikut të korrupsionit rregullator është një mjet i rëndësishëm që synon mbylljen e pikave hyrëse për parregullsitë e mundshme në praktikë bazuar në legjislacion. Vlerësimi i faktorëve të rrezikut të korrupsionit rregullator është veçanërisht i rëndësishëm për legjislacionin e sektorëve të prirur ndaj korrupsionit.

Korrupsioni në arsimin e lartë përfaqëson një problem global në rritje, si në vendet e zhvilluara ashtu edhe në ato në zhvillim.⁵ Ka pasoja të rëndësishme sociale dhe ekonomike për shkak të rolit vendimtar që luajnë universitetet në shoqëri. Konkretisht, korrupsioni në Sektorin e Arsimit të Lartë cenon integritetin dhe cilësinë e standardeve akademike, njohjen e diplomave dhe certifikatave, duke dëmtuar përfundimisht kualifikimet dhe perspektivat e studentëve për punësim.⁶ Mund të hapë gjithashtu derën për një "ikje të kapitalit njerëzor", duke detyruar të rinjtë dhe profesionistët e arsimit të largohen nga një institucion ose vend për të përmirësuar kushtet e tyre të punës ose për të rritur mundësitë e zhvillimit profesional.⁷

Në rajonin e Evropës Juglindore, Arsimi i Lartë është identifikuar nga të gjitha juridiksionet e synuara si një nga sektorët e prirur ndaj korrupsionit. Gjithashtu, procese të zakonshme të prirura ndaj korrupsionit mund të identifikohen për këtë nivel të arsimit në shumicën ose të gjitha juridiksionet e synuara në rajonin e Evropës Juglindore (p.sh. akreditimi i institucioneve të arsimit të lartë dhe programet e tyre, sigurimi i cilësisë dhe kontrolli i punës së institucioneve të arsimit të lartë, dhe financimi i shkollave të mesme dhe fakulteteve).⁸

Përmirësimi i legjislacionit nuk mund të parandalojë apo zgjidhë ekskluzivisht të gjitha problemet që lidhen me korrupsionin në Sektorin e Arsimit të Lartë. Megjithatë, ky fakt dhe autonomia e shpallur e institucioneve të arsimit të lartë nuk mund të jenë arsye për rregulloret e pamjaftueshme të çështjeve që mund të krijojnë shkas për rastet e ardhshme të korrupsionit. Për shembull, nëse marrim një skenar ku procedura për akreditimin e institucioneve të arsimit të lartë dhe programet e tyre nuk është e detajuar dhe nuk bazohet

⁴ <http://www.undp-aciac.org/publications/3-4March2020RegionalWorkshop/Corruption%20proofing%20of%20legislation%20-%20SESSION%205%20OCT.pdf>

⁵ <https://curbingcorruption.com/wp-content/uploads/2021/06/210618-Curbing-Corruption-in-Higher-Education.pdf>

⁶ <https://knowledgehub.transparency.org/guide/topic-guide-on-corruption-in-education/download>

⁷ *Ibid.*

⁸ <https://rai-see.org/rai-secretariat-organized-regional-meeting-on-mapping-sectors-prone-to-corruption/>

në kritere të qarta dhe objektive vendimmarrëse, atëherë mundësia për korrupsion në të ardhmen për këtë fushë do të jetë më e madhe. Një shembull tjetër mund të jetë situata ku nuk ka rregulla për menaxhimin e konfliktit të interesit në procedurat e punësimit dhe promovimit të personelit/punonjësit të mësuesve në institucionet e arsimit të lartë.

Në vazhdim të rëndësisë së vlerësimit të faktorëve të rrezikut ndaj korrupsionit në legjislacion dhe sigurimin e kuadrit të përshtatshëm ligjor për sektorët e prirur ndaj korrupsionit, ky dokument synon të përmbledhë faktorët e mundshëm të rrezikut të korrupsionit specifik në Arsimin e Lartë për ligjet përkatëse dhe të propozojë rekomandime për reduktimin/eliminimin e faktorëve të identifikuar të rrezikut të korrupsionit. Me fjalë të tjera, ky dokument ofron një pasqyrë të faktorëve të mundshëm të rrezikut të korrupsionit në legjislacionin e Sektorit të Arsimit të Lartë, të grupuara në kategori, me rekomandime për zbutjen e këtyre faktorëve të rrezikut. Udhëzuesit i dedikohen të gjithë aktorëve që marrin pjesë në përgatitjen dhe miratimin e legjislacionit përkatës për Sektorin e Arsimit të Lartë nga këndvështrime të ndryshme – ministrive kompetente, organeve dhe institucioneve rregullatore të arsimit të lartë, institucioneve kundër korrupsionit, asambleve kombëtare dhe organizatave të shoqërisë civile. Listat e kontrollit mund të aplikohen për identifikimin e faktorëve të rrezikut të korrupsionit në ligjet ekzistuese për Sektorin e Arsimit të Lartë dhe propozimin ose zbatimin e masave për reduktimin/eliminimin e këtyre faktorëve. Gjithashtu, listat e kontrollit mund të përdoren për shmangien e faktorëve të rrezikut të korrupsionit gjatë përgatitjes së ligjeve të reja të rëndësishme për Sektorin e Arsimit të Lartë.

2.2. Përkufizimi i korrupsionit, faktorëve rregullator të rrezikut të korrupsionit dhe vlerësimit të hapësirave për korrupsion në legjislacion

Për qëllimet e këtij dokumenti, **korrupsioni** përdoret në një kuptim të gjerë dhe përfshin çdo abuzim të një pozicioni ose ndikimi zyrtar, biznesi ose shoqëror që synon përfitimin personal ose për përfitimin e një tjetri, të gjitha format siç synohen nga Konventa e Kombeve të Bashkuara Kundër korrupsionit: vepra penale (ryshfet), ushtrimi i ndikimit, shpërdorimi i funksionit, përvetësimi, shkelja e dispozitave në lidhje me konfliktin e interesit, favorizimi dhe financimi jo i pavend i partive.⁹

Korrupsioni në Sektorin e Arsimit të Mesëm merr forma të ndryshme, duke filluar nga ryshfeti në proceset e rekrutimit, pranimeve, diplomimit, dhe marrjes së diplomave akademike, nepotizmi dhe patronazhi në postet me mandat, ndikimi i padrejtë politik dhe i korporatës në kërkime, plagjiatura dhe sjellje të tjera të pahijshme publikimi në revistat akademike. Në këtë sektor, korrupsioni ekziston në nivelet sistematike (mashtim, ndikim të padrejtë, parregullsi në akreditime, etj.) dhe individual (sjellje të pahijshme akademike, plagjiaturë, kopjim etj.)¹⁰

Vlerësimi i hapësirave për korrupsion në legjislacion përfaqëson një rishikim të formës dhe përmbajtjes së akteve ligjore (të hartuara ose të miratuara) në Sektorin e Arsimit të Lartë për të zbuluar dhe minimizuar faktorët rregullator të rrezikut të korrupsionit që këto akte mund

⁹ T. Hoppe, „Anti-Corruption Assessment of Laws (‘Corruption Proofing’) Comparative Study and Methodology“, https://rai-see.org/php_sets/uploads/2015/06/Comparative_Study-Methodology_on_Anti-corruption_Assessment_of_Laws.pdf

¹⁰ <https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/topic-guides/Topic-Guide-Corruption-in-Education.pdf>

të vijnë në ndihmë gjatë zbatimit të tyre. Gjithashtu, CPL mund të përmirësojë cilësinë e vetë hartimit të legjislacionit. Si i tillë, zbatimi i duhur i CPL redukton paqartësitë dhe boshllëqet që mund japin shkas për interpretim në mënyrë diskrete, arbitraritet në zbatimin e ligjeve të rëndësishme për Sektorin e Arsimit të Lartë dhe gjenerimin e mundësive për korrupsion në të ardhmen.

Vlerësimi i hapësirave për korrupsion nuk bazohet në proceset dhe praktikave reale në Sektorin e Arsimit të Lartë, por në vetë legjislacionin. Domethënë, zbatimi i vlerësimit të hapësirave për korrupsion çon vetëm në rekomandime se si të përmirësohen rregullat ligjore të një ligji specifik për Sektorin e Arsimit të Lartë, ndërkohë që nuk ka aspekte jo-normative. Megjithatë, CPL duhet të marrë parasysh se me cilat sfida do të përballet një ligj në jetën reale dhe cilat pengesa mund të ekzistojnë për zbatimin e duhur të rregullave në funksionimin e Sektorit të Arsimit të Lartë dhe punën e institucioneve të arsimit të lartë dhe subjekteve të tjera kompetente brenda këtij sektori.

Së fundmi, CPL e pasuron më tej debatin publik. Institucionet publike kompetente për hartimin e ligjeve duhet të kontaktojnë me qytetarët në fillim. Rekomandimet në lidhje me faktorët rregullator të rrezikut të korrupsionit të ofruara nga institucionet kundër korrupsionit dhe/ose organizatat e shoqërisë civile duhet të merren parasysh nga institucionet publike kompetente për hartimin e ligjeve për Sektorin e Arsimit të Lartë. Këto institucione duhet të paraqesin komente të plota me shpjegim për institucionet kundër korrupsionit ose organizatat e shoqërisë civile në përputhje/mospërputhje me rekomandimet. Ato që u përmendën mund të konsiderohen si parakusht për një proces ligjor/vendimmarrës transparent dhe të përgjegjshëm.¹¹

Faktorët rregullator të rrezikut të korrupsionit janë veçori ekzistuese ose që mungojnë në një projektligj ose ligj të miratuar që mund të kontribuojnë në korrupsion, pavarësisht nëse kanë qenë të synuara apo jo¹² Në listat e kontrollit shoqëruese, të gjithë faktorët konkretë të identifikuar të rrezikut rregullator të korrupsionit në legjislacionin për sektorin e arsimit të lartë renditen dhe përshkruhen në pesë kategoritë e mëposhtme:

1. Faktorët e rrezikut të korrupsionit në lidhje me paqartësitë;
2. Faktorët e rrezikut të korrupsionit që lidhen me transparencën dhe aksesin në informacion me rëndësi publike;
3. Faktorët e rrezikut të korrupsionit që lidhen me kompetencat, procedurat, të drejtat, detyrat dhe interesat;
4. Faktorët e rrezikut të korrupsionit që lidhen me mekanizmat e mbikëqyrjes;
5. Faktorët e rrezikut të korrupsionit që lidhen me përgjegjësinë dhe sanksionet.

2,3. Standardet dhe praktikave ndërkombëtare

¹¹ https://rai-see.org/php_sets/uploads/2015/06/Comparative_Study-Methodology_on_Anti-corruption_Assessment_of_Laws.pdf

¹² Për më tepër shihni, T. Hoppe, „Anti-Corruption Assessment of Laws (‘Corruption Proofing’) Comparative Study and Methodology”https://rai-see.org/php_sets/uploads/2015/06/Comparative_Study-Methodology_on_Anti-corruption_Assessment_of_Laws.pdf

Asnjë nga konventat ose standardet ndërkombëtare ekzistuese nuk adreson drejtpërdrejt CPL. Neni 5, parag. 3 i Konventës së Kombeve të Bashkuara Kundër Korrupsionit u bën thirrje Shteteve Anëtare që të vlerësojnë periodikisht instrumentet përkatëse ligjore dhe masat administrative në përcaktimin përshtatshmërisë së tyre për të parandaluar dhe luftuar korrupsionin. Megjithatë, kjo dispozitë i referohet vetëm ligjeve specifike (“përkatëse”) kundër korrupsionit që “parandalojnë dhe luftojnë korrupsionin”, por jo një vlerësimi të të gjitha rregulloreve për faktorët e rrezikut të korrupsionit.¹³

CPL është një disiplinë që filloi të vihej në zbatim relativisht në fillim të viteve 2000. Në fund të vitit 2020, CPL u bë pjesë e procesit ligjvënës në më shumë se 20 vende (Moldavia, Lituania, Koreja e Jugut, Letonia, Republika Çeke, Ukraina, Rusia, etj.). Në këto vende, institucionet kompetente kanë zhvilluar një metodologji për vlerësimin e faktorëve rregullator të korrupsionit. Në juridiksionet e Evropës Juglindore, një kontribut i rëndësishëm në zhvillimin dhe përmirësimin e mëtejshëm të këtij mekanizmi antikorrupsion ka dhënë Iniciativa Rajonale Kundër Korrupsionit - kryesisht në Shqipëri, Bosnjë dhe Hercegovinë, Mal të Zi dhe Maqedoninë e Veriut.

Në nëntor 2014, RAI, RCC, Ministria e Brendshme për Çështjet Vendore të Shqipërisë dhe Lidhësi Juglindor për Zhvillim dhe Integritet (SELDI) organizuan Konferencën Rajonale mbi Qeverisjen e Mirë dhe Sfidat e Politikave Kundër Korrupsionit.¹⁴ Konferenca rekomandoi aplikimin e Metodologjisë për Vlerësimin e Rrezikut Kundër Korrupsionit të Ligjeve. Gjithashtu, Konferenca miratoi **10 Parimet e Vlerësimit Efektiv të Hapësirave për Korrupsion si një standard ndërkombëtar në këtë fushë.**¹⁵

Nëse ndjekim këto parime:

- Vlerësimi i hapësirave për korrupsion duhet të jetë i mundur për të gjitha projektligjet, ligjet e miratuara dhe të të gjithë sektorëve. Nëse është e nevojshme, përparësia duhet të bazohet në zbulimin e faktorëve të rrezikut në sektorët e prirur ndaj korrupsionit ose në fushat që kanë pasur raste korrupsioni.
- Kategoritë më të shqyrtuara të faktorëve rregullator të rrezikut të korrupsionit janë 1) paqartësia në gjuhë ose teknikë ligjore, dhe 2) boshllëqe në parandalim, në përcaktimin e afateve dhe procedurave, kompetencave të institucioneve publike, regjimit të sanksionimit, etj. Një shembull mund të jetë situata ku rregullat nuk parashikojnë afatin për pozitat e ushtruesve të detyrës ose dispozita të paqarta për kushtet e përzgjedhjes dhe renditjes së kandidatëve në lidhje me punonjësit në institucionet e arsimit të lartë.
- Vlerësimi i hapësirave për korrupsion duhet të zbatohet në të gjitha fazat e procesit legjislativ: gjatë hartimit në nivel ministror; miratimit të draftit nga qeveria; një

¹³“Udhëzuesi Legjislativ i UNODC për Zbatimin e Konventës së Kombeve të Bashkuara Kundër Korrupsionit”, 2012, faqe 24, Nr. 67, nuk thekson një udhëzim të ndryshëm nga formulimi i paragrafit 3, https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/LegislativeGuide/UNCAC_Legislative_Guide_E.pdf

¹⁴ <https://rai-see.org/regional-conference-on-good-governance-and-anti-corruption-policy-challenges-november-13-14-2014-tirana-albania/>

¹⁵ https://rai-see.org/php_sets/uploads/2015/05/10_Principles_on_Effective_Corruption_Proofing.pdf

shqyrtim vijues gjatë procesit parlamentar dhe pas miratimit dhe gjatë periudhës së vënies në zbatim.

- Të gjitha subjektet që hartojnë ligje duhet të jenë në përputhje me standardet ligjore të hartimit që shmangin faktorët rregullator të rrezikut të korrupsionit. Në mënyrë të ngjashme, komisionet parlamentare duhet të marrin pjesë në shqyrtimin e faktorëve rregullator të rrezikut të korrupsionit. Për më tepër, një organ kundër korrupsionit për parandalimin e korrupsionit duhet të jetë përgjegjës për shqyrtimin e projektligjit dhe ligjit të miratuar. Qytetarët duhet të lejohen t'i shqyrtojnë lirisht projektligjet ose ligjet e miratuara sipas gjykimit të tyre.
- Institucionet ligjvënëse duhet të kenë detyrimin të marrin në konsideratë rekomandimet e organit kundër korrupsionit për parandalimin e korrupsionit. Institucionet ligjvënëse duhet gjithashtu të paraqesin komente se cilat rekomandimeve iu janë përmbajtur dhe arsytet e moszbatimit të rekomandimeve të tjera. Në rastet kur shoqëria civile ka paraqitur një vlerësim kundër korrupsionit, përfaqësuesit e tyre duhet të dëgjohen personalisht në seancat dëgjimore publike.
- Të dhënat dhe informacioni për CPL duhet të jenë të disponueshme online (metodologjia, përzgjedhja e ligjeve, raportet e vlerësimit (përfshirë ato të shoqërisë civile), komentet mbi përputhshmërisë, përmbledhjet vjetore të veprimtarive dhe statistikat.
- Mekanizmi i CPL kërkon një kuadër rregullator të qëndrueshëm dhe trajnim praktik ndërveprues për të gjitha organet shtetërore që përgatisin legjislacionin në të gjitha nivelet.

Në shumicën e vendeve ku zbatohet CPL, organet kompetente kundër korrupsionit publikuan opinione/raporte mbi faktorët rregullator të rrezikut të korrupsionit në projektligjet përkatëse për Sektorin e Arsimit të Lartë - si ligjet për arsimin e lartë dhe ligjet për integritetin akademik. Këto dokumente përmbajnë konstatime dhe rekomandime se si të reduktohen/eliminohen faktorët e identifikuar të rrezikut rregullator të korrupsionit. Gjithashtu, analizat mbi kuadrin ligjor për Sektorin e Arsimit të Lartë në këto vende janë burime të rëndësishme për zhvillimin dhe zbatimin e mjeteve të tjera kundër korrupsionit, si vlerësimi i rrezikut të korrupsionit (planet e integritetit) për institucionet brenda këtij sektori.

Ka disa studime në rang ndërkombëtar ose kombëtar për korrupsionin në sektorin e arsimit të lartë të juridiksioneve të ndryshme. Këto studime nuk kanë fokus vetëm në faktorët rregullator të rrezikut të korrupsionit në legjislacionin përkatës për sektorin e arsimit të lartë. Megjithatë, ato përmbajnë disa konstatime mbi problemet e identifikuara në rregullore dhe rekomandime që mund të jenë të dobishme për reformat e mundshme legjislative në Sektorin e Arsimit të Lartë dhe zbutjen e faktorëve të zbuluar të rrezikut rregullator të korrupsionit.¹⁶

¹⁶ Për shembull, Ararat L. Osipian, Zonat Gri në Sektorin e Arsimit të Lartë: Legality versus Corruptibility, 2012 BYU Educ. & L.J. 141 (2012), i disponueshëm në: <https://digitalcommons.law.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1310&context=elj>, OECD Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, Integrity of Education Systems - A

2.4. Korrupsioni i Procesit Legjislativ/Vendimmarrës

CPL synon vetëm rreziqet rregullatore të korrupsionit dhe nuk lidhet drejtpërdrejt me korrupsionin e vetë procesit legjislativ, si ryshfeti i ligjvënësve ose praktikat e dyshimta të lobimit. Megjithatë, zbatimi i këtij mjete mund të ndihmojë në parandalimin e miratimit të “ligjeve të përshtatura/të korruptuara”, ku përshkruhen interesat e korruptuesve. Në përgjithësi, treguesit për një legjislacion të tillë të korruptuar mund të gjenden veçanërisht në fushat e përmendura më poshtë:

I Veprimtaritë e jashtëligjshme

- shkelja e rregullave të lobimit nga grupet e interesit;
- shkeljet e financimit politik nga kushdo që përfiton nga një ligj;
- shkeljet procedurale gjatë procesit legjislativ, veçanërisht për transparencën

II Veprimtaritë ligjore

- privilegjet e dyshimta në ligj për interesa të caktuara personale ose të grupeve të interesit;
- donacionet e mëdha (por të ligjshme) financiare politike nga cilido që përfiton nga një ligj;
- veprimtari të jashtëzakonshme (të ligjshme) të lobimit nga ana e grupeve të interesit;
- mungesa e transparencës së procesit legjislativ (qoftë edhe formalisht brenda kufijve ligjorë), si p.sh. fshehja e disa aspekteve financiare të ndikimit të një projektligji;
- sfidat etike (pavarësisht përputhshmërisë me rregullat);
- disavantazhi i dukshëm ose shpërdorim i fondeve publike, të tilla si - dhënia e pronës publike për pronarët privatë nën vlerën e tregut ose - mbifinancimi i institucioneve publike për të cilat dihet se ekzistojnë fakte përvetësimi ose pasurimi të paligjshëm (siç deklarohet në raportet nga e gjykatës së audituesve).¹⁷

2.5. Kuadri ligjor për Sektorin e Arsimit të Lartë në juridiksionet e synuara – Konstatime të përgjithshme

Të gjitha juridiksionet e synuara identifikuan arsimin e lartë si një nga fushat kryesore për interesin publik. Meqenëse të gjitha juridiksionet e synuara deklaruan integritet në BE si një nga prioritetet, legjislacionet e tyre për arsimin e lartë ishin pak a shumë në përputhje me politikat e vendeve të BE në këtë fushë. Ky proces kërkonte reforma thelbësore në Sektorin e Arsimit të Lartë që zgjatën për gati dy dekada dhe janë ende në vazhdim, me rezultate relativisht të ndryshme. (*Procesi i Bolonjës*).

Methodology for Sector Assessment, 2018, <https://www.oecd.org/corruption/acn/OECD-ACN-Integrity-of-Education-Systems-ENG.pdf>

¹⁷ Shih T. Hoppe, „Anti-Corruption Assessment of Laws (‘Corruption Proofing’) Comparative Study and Methodology“, https://rai-see.org/php_sets/uploads/2015/06/Comparative_Study-Methodology_on_Anti-corruption_Assessment_of_Laws.pdf

Në periudhën e përmendur, të gjitha juridiksionet e synuara miratuan akte të reja ligjore dhe nënligjore që rregullojnë sektorin e arsimit të lartë, kushtet dhe mënyrën e zhvillimit të veprimtarisë së arsimit të lartë, bazat e financimit të arsimit të lartë, si dhe çështje të tjera me rëndësi për kryerjen e veprimtarive të tij. Reformat ligjore prezantuan institucione dhe procedura të reja që mund të jenë të cenueshme ndaj korrupsionit në rast të mungesës së mekanizmave të përcaktuar në mënyrë të përshtatshme kundër korrupsionit ose zbatimit të pamjaftueshëm të tyre.

Një rol qendror në hartimin e ligjeve dhe politikave publike për sektorin e arsimit të lartë luajnë ministritë e arsimit. Gjithashtu, në disa juridiksione krijohen këshillat kombëtarë të arsimit të lartë si organe përgjegjëse për avancimin dhe përparimin e arsimit të lartë përmes analizimit të situatës dhe arritjeve në arsimin e lartë dhe propozimeve të ekspertëve në institucionet e tjera kompetente.

Sektorin e Arsimit të Lartë në të gjitha juridiksionet përmban një rreth të gjerë institucionesh që zbatojnë politikën arsimore (organet për akreditimin dhe sigurimin e cilësisë, universitete, fakultete, institucione shkencore, etj.). Gjithashtu, në të gjitha juridiksionet, institucionet e arsimit të lartë kanë një nivel të lartë të shpallur të autonomisë dhe kompetencës për të vetë-rregulluar shumë çështje. Ky fakt paraqet një sfidë të rëndësishme lidhur me përshkrimin uniform të të gjitha rregullave përkatëse. Duke marrë parasysh gjithçka që u përmend, të gjitha juridiksionet krijuan një grup kompleks kuadri ligjor dhe institucional për Sektorin e Arsimit të Lartë.

Në nivel të përgjithshëm, shumica e juridiksioneve kanë kuadër të qëndrueshëm ligjor të Arsimit të Lartë. Megjithatë, ka shumë hapësirë për përmirësime të mëtejshme, kryesisht në fushën e rregullave kundër korrupsionit dhe rregullores më të detajuar të të gjitha procedurave të prirura ndaj korrupsionit.

Të gjitha juridiksionet kanë disa dispozita në ligjet e tyre për arsimin e lartë lidhur me parimin e barazisë gjinore. Për shembull, Ligji për Arsimin e Lartë i Malit të Zi parashikon që *arsimi i lartë duhet të jetë i disponueshëm për të gjithë personat dhe nuk mund të kufizohet drejtpërdrejt ose tërthorazi në bazë të (ndër të tjera) gjinisë, si dhe që të gjitha kushtet e vendosura në këtë ligj në lidhje me personat fizikë të gjininë mashkullore do të jenë të njëjtat kushte për gjininë femërore.*¹⁸ Ligji për Arsimin e Lartë i Bosnjë Hercegovinës parashikon që *arsimi i lartë duhet të bazohet (ndër të tjera) në respektimin e të drejtave të njeriut dhe lirive qytetare, duke përfshirë ndalimin e diskriminimit të të gjitha formave.* Për më tepër, statuti i çdo institucioni publik të arsimit të lartë dhe dokumenti bazë i çdo institucioni të arsimit të lartë privat duhet të përmbajnë gjithashtu dispozitat që: *mbrojnë personelin dhe studentët nga diskriminimi mbi bazë gjinore dhe orientimi seksual.*¹⁹

Në juridiksionet e synuara, faktorët e identifikuar të rrezikut rregullator të korrupsionit lidhen kryesisht me paqartësinë (p.sh. dispozitat ligjore mund të interpretohen ndryshe ose

¹⁸ Neni 6 dhe 9, Law on Higher Education of Montenegro, i disponueshëm në http://akokvo.me/wp-content/uploads/2019/04/Law_on_Higher_Education_Montenegro_20_01_2021.pdf

¹⁹ Neni 4, 25, dhe 38, Framework Law on Higher Education in Bosnia and Herzegovina, i disponueshëm në <http://www.cip.gov.ba/images/pdf/okvirni/Okvirni.eng.pdf>

referenca e pamjaftueshme ndaj ligjeve të tjera) dhe rregulloreve të pamjaftueshme të disa çështjeve të rëndësishme.

Sipas përgjigjeve të pyetësorit të shumicës së aktorëve, në juridiksionet e synuara çështjet në vijim rregullohen në mënyrë të pamjaftueshme, qoftë në Ligjin për Arsimin e Lartë, aktet nënligjore të tij, apo në legjislacionin tjetër në fuqi:

- Procedura për akreditimin e institucioneve të arsimit të lartë dhe programeve të tyre, bazuar në kritere të qarta dhe objektivisht të përcaktuara;
- Rregullat që synojnë parandalimin dhe zgjidhjen e konfliktit të interesit të stafit të mësuesve/punonjësve të institucioneve të arsimit të lartë;
- Procedurat për informimin dhe mbrojtjen e sinjalizuesve që duhet të ndjekin institucionet e arsimit të lartë/organet e tjera kompetente për Sektorin e Arsimit të Lartë.

Gjithashtu, mund të nevojiten përmirësime në rregulloren e çështjeve të mëposhtme:

- Procedura për sigurimin e cilësisë dhe kontrollin e punës së institucioneve të arsimit të lartë, bazuar në kritere të qarta dhe objektivisht të përcaktuara;
- Procedura për përzgjedhjen/caktimin e institucionit të arsimit të lartë/organit tjetër kompetent për menaxhimin e Sektorit të Arsimit të Lartë që garanton emërimin, në bazë të meritave dhe rezultateve të arritura;
- Procedura për përzgjedhjen e stafit të mësuesve/punonjësve në institucionet e arsimit të lartë që garanton punësimin në bazë të meritës së tyre;
- Procedura për vlerësimin e performancës së stafit drejtues dhe mësimdhënës të institucioneve të arsimit të lartë
- Rregullat që synojnë parandalimin dhe zgjidhjen e konfliktit të interesit të institucionit të arsimit të lartë/organit tjetër kompetent për menaxhimin e Sektorit të Arsimit të Lartë
- Statusi dhe puna e një organi të paanshëm kompetent për mbikëqyrjen e zbatimit të rregullave të konfliktit të interesit dhe kontrollin e deklaratave të pasurisë dhe të ardhurave të institucioneve të arsimit të lartë/organeve të tjera kompetente për menaxhimin e Sektorit të Arsimit të Lartë;
- Përmbajtja e detyrueshme dhe gjithëpërfshirja e raporteve financiare të institucioneve të arsimit të lartë/organeve të tjera kompetente për Sektorin e Arsimit të Lartë.

Faktorët e rrezikut rregullator që lidhen me: a) mungesën e transparencës dhe aksesit në informacion me rëndësi publike; b) mekanizmat e mbikëqyrjes dhe c) përgjegjësinë dhe sanksionet, nuk janë aq të përfaqësuar sipas përgjigjeve të aktorëve nga juridiksionet e synuara.

Në katër nga pesë juridiksionet e synuara, ka raporte/mendime të institucioneve kundër korrupsionit në pesë vitet e mëparshme që ofrojnë disa informacione mbi faktorët e rrezikut të korrupsionit në legjislacionin e tyre në Sektorin e Arsimit të Lartë. Megjithatë, bashkëpunimi ndërmjet të gjithë aktorëve në fushën e përgatitjes së legjislacionit përkatës për Sektorin e Arsimit të Lartë nuk është në nivel të lartë dhe ka shumë hapësirë për përmirësim.

Në të gjitha juridiksionet e synuara, bashkëpunimi ndërmjet institucioneve kundër korrupsionit dhe institucioneve kompetente për Sektorin e Arsimit të Lartë në procesin CPL në pesë vitet e fundit vlerësohet nga aktorët si pjesërisht i mjaftueshëm. Institucionet kompetente për këtë sektor kanë pranuar disa nga rekomandimet e dorëzuara nga institucionet kundër korrupsionit. Megjithatë, ata nuk kanë paraqitur komente të plota për përputhjen/mospërputhjen me rekomandimet drejtuar organeve kundër korrupsionit. Gjithashtu, bashkëpunimi i organizatave të shoqërisë civile/shoqatave profesionale me institucionet kundër korrupsionit dhe institucionet kompetente për Sektorin e Arsimit të Lartë në përgatitjen e rregulloreve, përfshirë CPL, ishte pjesërisht i mjaftueshëm. Përkatesisht, institucionet kundër korrupsionit kanë përfshirë në raportet/opinionet e tyre disa nga rekomandimet që OSHC/shoqatat profesionale kanë paraqitur, por nuk kanë paraqitur rregullisht komente për këtë. Gjithashtu, institucionet kompetente kanë pranuar disa nga rekomandimet që kanë dorëzuar OSHC/shoqatat profesionale, por nuk kanë paraqitur komente të plota për këtë.

2.6. Si të zbatoni listat e kontrollit në nivel juridiksionesh kombëtare? Perspektiva e autoriteteve kombëtare dhe OSHC

Listat e kontrollit në tekstin e mëposhtëm paraqesin një pasqyrë të faktorëve të mundshëm të rrezikut rregullator të korrupsionit në legjislacionin e Sektorit të Arsimit të Lartë të juridiksioneve të synuara, bazuar në përgjigjet e përfaqësuesve të tyre dhe analizat e realizuara në zyrë, me rekomandimet e masave për zbutjen e këtyre faktorëve të rrezikut.

Listat e kontrollit mund të përdoren nga të gjitha institucionet kompetente, duke përfshirë edhe institucionet e arsimit të lartë, si rikujtesë gjatë hartimit të rregulloreve të reja apo ndryshimeve të rregulloreve ekzistuese. Për zbatimin e duhur të Udhëzuesit me lista e kontrollit nga të gjitha institucionet kompetente, është shumë e rëndësishme që vlerësimi i hapësirave për korrupsion të jetë pjesë e procesit të hartimit të ligjit në përgjithësi. Gjithashtu, organizatat e shoqërisë civile aktive në luftën kundër korrupsionit në Sektorin e Arsimit të Lartë mund të përdorin listat e kontrollit. Kryesisht, organizatat e shoqërisë civile mund të: ndihmojnë në identifikimin e faktorëve rregullator të rrezikut të korrupsionit bazuar në njohuritë e tyre specifike në këtë fushë; monitorojnë dhe mbështesin procesin e CPL së realizuar nga autoritetet përkatëse; realizojnë vetë analizat e CPL dhe mbrojnë ndryshimet dhe përmirësimet legjislative.

Duke ndjekur standardet ndërkombëtare dhe praktikat më të mira krahasuese, listat e kontrollit për faktorët rregullator të rrezikut të korrupsionit në Sektorin e Arsimit të Lartë mund të zbatohen si një rikujtesë për të gjithë aktorët për të shmangur faktorët rregullator të rrezikut të korrupsionit në të gjitha fazat e procesit legjislativ: gjatë hartimit në nivel ministrish; miratimi i planit nga qeveria; një rishikim vijues gjatë procesit parlamentar dhe pas miratimit dhe për një periudhë zbatimi.

3. Listat e kontrollit

3,1. LISTAT E KONTROLLIT PËR FAKTORËT RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT NË LIDHJE ME PAQARTËSITË			
FAKTORËVE RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT	PËRSHKRIMI	SHEMBULL/VËREJTJE	MASAT PËR REDUKTIMIN/ELIMINIM E FAKTORËVE RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT
3.1.1. Termat kryesor mund të interpretohen në mënyra të ndryshme	Termat kryesor në projektligje apo ligje të miratuara janë formuluar që institucionet kompetente të mund t'i interpretojnë në mënyra të ndryshme.	Termat kryesor për Sektorin e Arsimit të Lartë - institucion i arsimit të lartë, organ kompetent për garantimin e cilësisë në arsimin e lartë, organ kompetent për akreditimin e institucioneve të arsimit të lartë dhe programeve të tyre, ose terma të tjerë të ngjashëm që përcaktojnë statusin dhe punën e institucioneve të arsimit të lartë dhe autoriteteve të tjera kompetente në Arsimin e Lartë - mund të interpretohen në mënyra të ndryshme.	✓ Përcaktoni dhe përdorni termat kryesor në projektligjin e miratuar për Sektorin e Arsimit të Lartë – si institucion i arsimit të lartë, organ kompetent për garantimin e cilësisë në arsimin e lartë, organ kompetent për akreditimin e institucioneve të arsimit të lartë dhe programeve të tyre, ose terma të tjerë që

			përcaktojnë statusin dhe punën e institucioneve të arsimit të lartë - në mënyrë qëndrueshme dhe uniforme.
3.1.2. Përdorimi jo koherent i termave	Ky faktor rregullator rreziku i korrupsionit përfaqëson përdorimin e termave (sinonimeve) të ndryshme për të njëjtin fenomen. Gjithashtu, ndodh kur i njëjti term përshkruan fenomene të ndryshme. Zbatimi i terminologjisë jokonsistente mund të çojë në abuzime në interpretimin e kuptimit të normës.	Situata në të cilën projektligji i miratuar përdor termin <i>për dhënie</i> e <i>lejes për punë</i> edhe <i>për akreditimin e institucioneve të arsimit të lartë</i> .	<p>✓ Nëse zbuloni përdorim jokonsistent të termave, ndryshoni dispozitat përkatëse në projektligjin e miratuar për Sektorin e Arsimit të Lartë dhe sigurohuni që të gjitha termat (për shembull, termat si <i>leja për punë</i> ose <i>akreditimi i institucioneve të arsimit të lartë</i>) të përdoren në mënyrë koherente dhe të kenë vetëm një kuptim.</p> <p>*Për ndryshime, rekomandohen të përdoren shembuj të ngjashëm nga legjislativet që rregullojnë funksionimin e sektorëve të tjerë.</p>

<p>3.1.3. Dispozitat ligjore mund të interpretohen në mënyra të ndryshme</p>	<p>Ky faktor rregullator i rrezikut të korrupsionit ekziston kur dispozitat ligjore përmbajnë formulime të pacaktuara, të pasakta dhe të paqarta. Me fjalë të tjera, formulimet në rregullat e përcaktuara janë të vështira për t'u kuptuar dhe kështu lënë hapësirë për interpretim të korruptuar.</p>	<p>Ligji parashikon që disa nga anëtarët e Këshillit Kombëtar të Arsimit të Lartë të emërohen nga ekspertë të njohur, p.sh. artistë me vepra të njohura në nivel ndërkombëtar ose me kontribut të vërtetuar në kulturën kombëtare, duke respektuar përfaqësimin e fushave arsimore-shkencore, përkatësisht arsimore-artistike, me propozimin e ministrisë përgjegjëse për çështjet e arsimit të lartë. Megjithatë, ligji nuk i specifikon siç duhet kriteret apo elementet e kriterëve për të përcaktuar se kush kualifikohet si 'ekspert i njohur'.</p>	<p>✓ Nëse zbulohet se disa dispozita në projektligjin e miratuar për Sektorin e Arsimit të Lartë përmbajnë formulime të pacaktuara, të pasakta dhe të paqarta, ato ndryshohen dhe sigurohet interpretimi uniform i dispozitave ligjore përkatëse. Për shembullin nga kolona e mëparshme, thotë që do të përcaktohen kriteret të qarta për të përcaktuar se kush kualifikohet si 'ekspert i njohur'.</p>
<p>3.1.4. Referencat e pamjaftueshme ndaj ligjeve të tjera</p>	<p>Ky faktor rregullator i rrezikut të korrupsionit ekziston kur dispozitat i referohen dispozitave të tjera të të njëjtit ligj ose rregulloreve të tjera në mënyrë të paqartë dhe të pasaktë. Ky faktor rreziku mund të identifikohet në rast kur rregullat e</p>	<p>Ligji për Arsimin e Lartë parashikon zbatimin e rregullave të përcaktuara në një ligj/rregullore tjetër, por nuk është mjaftueshëm i qartë se në çfarë mënyre duhet të zbatohen këto</p>	<p>✓ Nëse dispozitat në projektligjin për Sektorin e Arsimit të Lartë i referohen dispozitave të tjera të të njëjtit ligj ose rregulloreve të tjera</p>

	<p>përcaktuara përmbajnë formulime të tilla si: ndjekja e ligjeve në fuqi, me ligj, në mënyrë të zakonshme dhe ndjekja e rregulloreve në këtë fushë, pa iu referuar ndonjë rregulloreje të veçantë ose kur kjo rregullore është e vështirë për t'u përcaktuar ose nuk mund të përcaktohet fare.</p>	<p>dispozita në lidhje me funksionimin e institucioneve të arsimit të lartë.</p>	<p>në mënyrë të paqartë dhe të pasaktë (për shembull, ato përmbajnë për referencë formulime të tilla si: <i>ndjekja e ligjeve në fuqi, me ligj, në mënyrë të zakonshme dhe ndjekja e rregulloreve në këtë fushë</i>), të ndryshohen këto dispozita dhe në vend të referencave të përmendura, të përdoret formulimi i mëposhtëm: rregullat për ____ nga Ligji që rregullon ____.</p>
<p>3.1.5. Dispozitat që bien ndesh</p>	<p>Situatat kur ekziston konflikti ndërmjet dispozitave ose në ligjin që rregullon punën e vetë institucioneve të arsimit të lartë ose ndërmjet dispozitave të ligjit në fjalë me legjislacionin tjetër.</p>	<p>Në korrik 2007, Bosnja dhe Hercegovina miratoi Kuadrin ligjor për Arsimin e Lartë. Të gjitha nivelet më të ulëta shtetërore kanë një afat prej gjashtë muajsh për të harmonizuar ligjet e tyre për arsimin e lartë me Kuadrin Ligjor për Arsimin e Lartë. Megjithatë, nuk ishte kështu. Gjithashtu, Kuadri</p>	<p>✓ Nëse ekziston ky faktor rreziku, ndryshoni dispozitat në projektligjin e miratuar për Sektorin e Arsimit të Lartë për të cilin mendohet se mund të nxisin sjellje korruptive dhe të sigurohet që të mos ketë dispozita që bien</p>

		<p>ligjor parashikon që të gjitha çështjet në fushën e arsimit të lartë, të cilat nuk janë objekt i këtij ligji, do të rregullohen me ligje në nivel të Republikës Srpska dhe kantoneve. Kjo dispozitë rezulton në heterogjenizimin e mëtejshëm të fushës së arsimit të lartë në Bosnje dhe Hercegovinë dhe duke bërë dallimet në aplikimin e cikleve të studimeve dhe titujve akademikë të Bolonjës. Deri më sot, Bosnja dhe Hercegovina nuk ka miratuar një rregullore të unifikuar për përdorimin e titujve akademikë dhe fitimin e titujve shkencorë dhe profesionalë, sipas Kuadrit ligjor.</p>	<p>ndesh. Për shembull nga kolona e mëparshme, është e nevojshme të ndryshohen ligjet për arsimin e lartë në nivele më të ulëta shtetërore të Kuadrit Ligjor për Arsimin e Lartë dhe rregulla uniform për aplikimin e cikleve të studimeve të Bolonjës dhe përdorimin e titujve akademikë.</p>
3.1.6. Mangësitë ligjore	<p>Mangësitë ligjore përfaqësojnë dështimin e ligjvënësit për të rregulluar disa aspekte të marrëdhënieve sociale në Sektorin e Arsimit të Lartë që tashmë ekzistojnë ose që rregullorja ende</p>	<p>Në Projektligjin për Arsimin e Lartë, propozuesi nuk ka rregulluar procedurën me kriteret për propozimin dhe emërimin e anëtarëve të organeve administrative</p>	<p>✓ Nëse ekziston ky faktor rreziku, ndryshoni legjislacionin e Sektorit të Arsimit të Lartë duke rregulluar</p>

	nuk është krijuar. Mangësitë krijojnë një “vakum legjislativ”. Mangësitë ligjore krijojnë paqartësi në marrëdhëniet sociale në Sektorin e Arsimit të Lartë dhe janë veçanërisht të rrezikshme nëse nuk krijojnë mekanizma për ushtrimin e të drejtave, përmbushjen e detyrimeve, kryerjen e detyrave të zyrtarëve, rregullimin e aspekteve të rëndësishme të procedurave etj.	dhe drejtuese në sistemin e arsimit të lartë. ²⁰ Projektligji për integritetin akademik nuk ka arritur të rregullojë procedurën me kriteret për propozimin dhe emërimin e anëtarëve të Komisionit të Etikës dhe Bordit të Etikës. ²¹	saktë të gjitha çështjet përkatëse. Për shembull nga kolona e mëparshme, është e nevojshme të rregullohen në detaje procedurat me kriteret për propozimin dhe emërimin e anëtarëve të organeve administrative dhe drejtuese brenda sistemit të arsimit të lartë, si dhe anëtarëve të Komisionit të Etikës dhe Bordit të Etikës.
--	---	---	---

3.2. LISTA E KONTROLLIT PËR FAKTORËT RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT NË LIDHJE ME TRANSPARENCËN DHE AKSESIN NË INFORMACION ME RËNDËSI PUBLIKE

FAKTORËVE RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT	PËRSHKRIMI	SHEMBULL/VËREJTJE	MASAT PËR REDUKTIMIN/ELIMINIM E
---	------------	-------------------	---------------------------------

²⁰ https://www.antikorupcija.me/media/documents/Mi%C5%A1ljenje_na_nacrt_Zakona_o_visokom_obrazovanju.pdf

²¹ https://www.antikorupcija.me/media/documents/Mi%C5%A1ljenje_na_Predlog_zakona_o_akademskom_integritetu.pdf

			FAKTORËVE RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT
3.2.1. Mungesa apo transparenca e pamjaftueshme e institucioneve kompetente për Sektorin e Arsimit të Lartë dhe institucionet e arsimit të lartë	Ky faktor rregullator i rrezikut të korrupsioni paraqet mangësi të legjislacionit për Sektorin e Arsimit të Lartë në lidhje me garantimin e transparencës së nevojshme në funksionimin e institucioneve kompetente për Sektorin e Arsimit të Lartë dhe institucionet e arsimit të lartë. Ai paracakton ecurinë e aktiviteteve të ardhshme të institucioneve në Sektorin e Arsimit të Lartë në një kontekst jotransparent.	Dispozitat në lidhje me çështjet e mëposhtme nuk ekzistojnë ose nuk janë përpunuar mjaftueshëm: - ofrimi i aksesit publik në informacion për zbatimin e legjislacionit përkatës; - publikimi i të gjitha procedurave dhe informacioneve përkatëse për akreditimin dhe punën e institucioneve të arsimit të lartë (p.sh. procedura dhe kriteret për akreditimin e institucioneve të arsimit të lartë dhe programet e tyre; procedurat dhe kriteret për zgjedhjen/caktimin e institucionit të arsimit të lartë/organit tjetër kompetent për menaxhimin e sektorit të Arsimit të Lartë); - publikimi i të gjitha raporteve dhe dokumenteve të	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nëse zbulohet ky faktor rreziku, ndryshoni dispozitat përkatëse dhe siguroni kushtet paraprake ligjore për transparencë në funksionimin e të gjitha institucioneve brenda Sektorit të Arsimit të Lartë. Është e nevojshme të përcaktohen rregullat për: <ul style="list-style-type: none"> - ofrimi i aksesit të publikut në informacion për zbatimin e legjislacionit përkatës nga institucionet brenda sektorit të Arsimit të Lartë duke ndjekur standardet ndërkombëtare dhe praktikën krahasuese; - publikimi i të gjitha procedurave dhe informacioneve përkatëse për akreditimin dhe punën e

		<p>detyrueshme të institucioneve;</p> <p>- sigurimi i transparencës së të gjitha institucioneve në sektorin e Arsimit të Lartë nëpërmjet përdorimit të mjeteve të IT.</p>	<p>institucioneve të arsimit të lartë;</p> <p>- publikimi i të gjitha raporteve dhe dokumenteve të detyrueshme nga të gjitha institucionet në sektorin e Arsimit të Lartë;</p> <p>- sigurimi i transparencës së të gjitha institucioneve në sektorin e Arsimit të Lartë nëpërmjet përdorimit të mjeteve të IT.</p>
<p>3.2.2. Mungesa e aksesit ose aksesit i pamjaftueshëm në informacione me rëndësi publike</p>	<p>Ky rrezik rregullator korrupsioni ekziston nëse legjislacioni nuk e rregullon ose rregullon në mënyrë të pamjaftueshme mundësinë e marrjes së informacionit me interes personal ose publik në lidhje me punën e institucioneve në Sektorin e Arsimit të Lartë, të cilat përndryshe do të kërkoheshin të ishin lehtësisht të aksesueshme. Shpesh ndodh së bashku me faktorët e tjerë rregullator të rrezikut të korrupsionit, siç janë formulimet e paqarta dhe procedurat e paqarta administrative.</p>	<p>Megjithëse informacioni për punën e institucionit të Sektorit të Arsimit të Lartë është i një rëndësie publike, komunikimi i tij me publikun nuk ofrohet, pasi rregullorja nuk parashikon një detyrim në këtë drejtim. Dispozita të tilla krijojnë mundësinë që institucionet e arsimit të lartë ta mbajnë të fshehtë këtë informacion pa ndonjë arsye legjitime.</p>	<p>✓ Nëse mundësia e marrjes së informacionit në lidhje me punën e institucioneve në Sektorin e Arsimit të Lartë nuk është e rregulluar mjaftueshëm, ndryshoni legjislacionin, prezantoni qartë detyrimin e institucioneve të Sektorit të Arsimit të Lartë për t'i ofruar</p>

			publikut informacion në lidhje me punën e tyre dhe të përshkruajë procedurën për këtë.
--	--	--	--

3.3. LISTË KONTROLLI PËR FAKTORËT RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT NË LIDHJE ME KOMPETENCAT, PROCEDURAT, TË DREJTAT, DETYRAT DHE INTERESAT			
FAKTORËVE RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT	PËRSHKRIMI	SHEMBULL/VËREJTJE	MASAT PËR REDUKTIMIN/ELIMINIM E FAKTORËVE RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT
3.3.1. Kompetenca të mbivendosura	Ky faktor rreziku nënkupton kompetencat e një institucioni publik kompetent në Sektorin e Arsimit të Lartë që janë	Vendimi u besohet disa institucioneve të Sektorit të Arsimit të Lartë (vendime të përbashkëta).	✓ Nëse institucione të ndryshme publike në Sektorin e Arsimit të Lartë kanë

	të ngjashme ose identike me kompetencat e institucioneve të tjera të këtij sektori. Ky rrezik rregullator korrupsioni ekziston kur legjislacioni parashikon që institucionet në Sektorin e Arsimit të Lartë kanë autorizime identike (qoftë kur këto institucione pretendojnë se janë kompetente për të vepruar në një çështje specifike ose kur ato deklarohen jokompetente).	Ky faktor rreziku rritet kur më shumë zyrtarë dhe institucione publike në Sektorin e Arsimit të Lartë janë përgjegjës për një vendim apo veprim.	kompetenca të ngjashme ose të njëjta, ndryshoni dispozitat përkatëse dhe siguroni një ndarje e qartë e detyrave midis institucioneve. Për shembull nga kolona e mëparshme, nënkuptohet përcaktimi i qartë i ndarjes së roleve të institucioneve të ndryshme publike në Sektorin e Arsimit të Lartë në vendosjen ose veprimin për çështje konkrete.
3.3.2. Kompetencat e përshkruara në atë mënyrë që mundësojnë përjashtime dhe abuzime të bazuara në interpretim	Ky faktor rreziku korrupsioni ekziston nëse kompetencat e institucioneve në Sektorin e Arsimit të Lartë janë të formuluar në mënyrë të paqartë. Mund të krijojë një mundësi për interpretime të ndryshme të kompetencave në situata të ndryshme, duke përfshirë interpretimin e tyre në një mënyrë të preferuar ose duke u devijuar	Administrimi i institucionit të arsimit të lartë është i autorizuar të vendosë për punësim të jashtëzakonshëm në situata “urgjente”. Për më tepër, administrimi i institucionit të arsimit të lartë është i lirë të interpretojë çfarë është urgjente.	✓ Nëse ekziston ky faktor rreziku, ndryshoni dispozitat përkatëse në projektligjin e miratuar për Sektorin e Arsimit të Lartë për të siguruar që të gjitha kompetencat e përcaktuara të institucioneve të jenë të qarta dhe të sakta,

	<p>prej tyre. Formulimi i paqartë i kompetencave krijon mundësinë që një zyrtar i institucionit në Sektorin e Arsimit të Lartë të zgjedhë një interpretim të kompetencave që privatisht i përshtatet më së miri, pa u kujdesur për interesin publik dhe objektivin e ligjit.</p>		<p>pa mundësi për një interpretim të ndryshëm. Në shembullin nga kolona e mëparshme, nënkuptohet: a) të fshihen dispozitat e përmendur dhe të ndalohej punësimi i jashtëzakonshëm në <i>situata urgjente</i>, ose b) të kufizohet periudha për punësim të jashtëzakonshëm në <i>situata urgjente</i> dhe të futet një mekanizëm për vërtetimin e jashtëm të vendimeve të stafit drejtues, ose c) të përcaktojë/përshkruajë qartë se çfarë konsiderohet si <i>situata urgjente</i> për punësim të jashtëzakonshëm.</p>
<p>3.3.3. Vendosja e kompetencave në vend të detyrave</p>	<p>Ky faktor rreziku korrupsioni ekziston kur rregullat krijohen në mënyrë diskret (të drejtat, autoriteti) në lidhje me disa kompetenca në situata ku</p>	<p>Ligji parashikon që leja e punës që i lëshohet institucionit të arsimit të lartë mund t'i revokohet, kur gjatë procedurës së</p>	<p>✓ Nëse ekziston ky faktor rreziku, ndryshoni dispozitat përkatëse në projektligjin e miratuar për Sektorin e Arsimit</p>

	<p>pritsmëria legjitime është që institucionet/zyrtarët publik në Sektorin e Arsimit të Lartë duhet të veprojnë në mënyrë urgjente (për të respektuar detyrimet ose detyrat). Dispozitat ligjore që përmbajnë këtë faktor rreziku krijojnë hapësirë që institucionet/zyrtarët publikë në Sektorin e Arsimit të Lartë të veprojnë në mënyrë diskret në vend që të përmbushin detyrat e tyre. Ky faktor rreziku është me intensitet më të lartë kur nuk ka kritere për përcaktimin e rasteve në të cilat një institucion/zyrtar publik “ka të drejtë” apo “mund” të ushtrojë përgjegjësi dhe që përjashtohen nga zbatimi i tyre. Ky faktor rreziku mund të ekzistojë paralelisht me të tjerët, të tillë si një bazë e paqartë, e pasaktë ose diskrete për vendimmarrje.</p>	<p>vlerësimi të jashtëm të cilësisë, p.sh. mbikëqyrjes inspektuese, është konstatuar se nuk i plotëson kërkesat për kryerjen, në vend të detyrës për ta bërë këtë.</p>	<p>të Lartë për të siguruar që në të gjitha rastet legjitime institucionet dhe zyrtarët publikë kompetentë kanë për detyrë të veprojnë. Në shembullin e kolonës së mëparshme, duhet të parashikohet se institucioni është i detyruar t'i revokojë një leje pune të lëshuar një institucioni të arsimit të lartë kur është konstatuar se nuk i përmbush kushtet për kryerjen e punës.</p>
<p>3.3.4. Përjashtimet e pajustificuara nga ushtrimi i kompetencave/autoriteteve</p>	<p>Ky faktor rregullator rreziku ekziston kur dispozitat paraqesin përjashtime nga rregulli i dhënë dhe kur arsyet për futjen e këtyre përjashtimeve janë të paqarta ose jo-ekzistente.</p>	<p>Ligji parashikon që vërtetimi mund të jepet edhe para afatit të rregullt të provimit, me miratim të veçantë të Dekanit të Fakultetit.</p>	<p>✓ Nëse projektligji i miratuar për Sektorin e Arsimit të Lartë paraqet pa arsye të qarta përjashtime nga ushtrimi i rregullt i kompetencave</p>

	<p>Ky faktor çon në rrezik korrupsioni për shkak të autoritetit të pajustificuar diskret të një institucioni/ zyrtari publik në Sektorin e Arsimit të Lartë për të vendosur nëse do të zbatohet përjashtimi, i cili mund të nxisë subjektet për veprime korruptive.</p>		<p>individuale nga institucionet/zyrtarët, ndryshoni dispozitat përkatëse për t'u siguruar që nuk ka përjashtime të pajustificuara nga ushtrimi i kompetencave. Në shembullin e kolonës së mëparshme, duhet të fshihet dispozita e përmendur.</p>
<p>3.3.5. Baza e pasigurt, e paqartë ose diskrete për vendimmarrje</p>	<p>Ky faktor rregullator rreziku i korrupsionit përfaqëson përcaktimin e pjesshëm/të paqartë/ diskret të rasteve në të cilat një institucion/zyrtar publik në Sektorin e Arsimit të Lartë mund të vendosë, përfshirë refuzimin për të kryer ose moskryer detyrat konkrete zyrtare.</p>	<p>Për drejtorin e organit kompetent për akreditimin e institucioneve të arsimit të lartë dhe programeve të tyre mund të zgjidhet çdo kandidat që përmbush kushtet e përgjithshme, por jo më i miri, siç identifikohet në një proces përzgjedhjeje.</p>	<p>✓ Nëse ky faktor rreziku zbulohet në projektligjin e miratuar për Sektorin e Arsimit të Lartë, ndryshoni dispozitat përkatëse për të siguruar që të mos ketë raste të bazës së pasigurt, të paqartë ose diskrete për vendimmarrje. Në shembullin e kolonës së mëparshme, duhet të parashikohet si rregull që për drejtorin e organit të zgjidhet kandidati më i mirë, i</p>

			identifikuar në një proces përzgjedhjeje. Duhet të parashikohen kushtet për përjashtime eventuale nga ai rregull dhe veprim, në atë rast.
3.3.6. Grumbullimi i kompetencave që lejon konfliktin e interesit	Ky rrezik rregullator korrupsioni ekziston kur dispozitat ligjore vendosin më shumë kompetenca për institucionet/zyrtarët publik në Sektorin e Arsimit të Lartë që rrisin mundësitë për abuzim.	Kur institucioni publik në Sektorin e Arsimit të Lartë është kompetent për parashikimin e akteve nënligjore, kontrollin e respektimit të këtyre akteve nënligjore dhe vendosjen e sanksioneve për shkeljen e tyre.	✓ Nëse ky faktor rreziku ekziston në projektligjin e miratuar për Sektorin e Arsimit të Lartë, ndryshoni dispozitat përkatëse për t'u siguruar që rregulloret nuk krijojnë hapësirë shtesë për rastet e konfliktit të interesit të zyrtarëve/punonjësve në këtë sektor. Në shembullin nga kolona e mëparshme, nënkuptohet t'u ofrohen institucioneve të ndryshme kompetenca për parashikimin e akteve nënligjore, kontrollin e respektimit të akteve nënligjore dhe

			vendosjen e sanksioneve për shkeljen e tyre.
3.3.7. Procedurat e rregulluara në mënyrë të pamjaftueshme	Ky faktor rregullator rreziku i korrupsionit paraqet rregullim jo të përshtatshëm ose konfuz të mekanizmave të zbatuara në veprimet e institucioneve kompetente publike në Sektorin e Arsimit të Lartë. Kur procedurat janë të rregulluara në mënyrë të pamjaftueshme ose të paqartë, ekziston rreziku i autoritetit diskret të institucionit/zyrtarit publik për sa i përket improvizimit të rregullave procedurale që janë në kundërshtim me interesin publik.	Shfaqet kur legjislacioni përshkruan ose sugjeron se ekzistojnë disa mekanizma, por: nuk është konkretizuar; detyra e rregullimit të procedurës i transferohet institucioneve publike që janë drejtpërdrejt të ngarkuara për zbatimin e saj; formulimi i paqartë e përshkruan atë; autoriteti diskret i zyrtarëve për aspekte të ndryshme futet pa specifikuar kriteret e përdorimit të tij. Për shembull, mungesa e kriterëve për propozimin dhe emërimin e anëtarëve të stafit drejtues dhe organeve qeverisëse brenda sektorit dhe kompetenca të gjera në mënyrë diskrete tek institucionet kompetente për të rregulluar çështje të	✓ Nëse ekziston ky faktor rreziku, ndryshoni ligjet përkatëse për Sektorin e Arsimit të Lartë për të siguruar që të gjitha procedurat të rregullohen në mënyrë të mjaftueshme. Për shembull nga kolona e mëparshme, nënkuptohet që: a) të përcaktohen kriteret për propozimin dhe emërimin e anëtarëve të stafit drejtues dhe organeve qeverisëse brenda Sektorit të Arsimit të Lartë; dhe b) të përshtaten në detaje proceset e akreditimit të institucioneve të arsimit të lartë, programet e tyre, sigurimin e cilësisë dhe kontrollin e punës së këtyre institucioneve.

		rëndësishme. Gjithashtu, nëse proceset e akreditimit të institucioneve të arsimit të lartë dhe programet e tyre dhe sigurimi dhe kontrolli i cilësisë së punës së këtyre institucioneve nuk janë të rregulluara sa duhet.	
3.3.8. Mungesa e afateve specifike/afate të papërshtatshme	Përcaktimi i afateve të papërshtatshme paraqet situata të përcaktimit të afateve shumë të gjata ose shumë të shkurtra në procedura, të cilat vështirësojnë realizimin e të drejtave dhe interesave. Afatet konsiderohen shumë të gjata kur veprimet që duhen kryer brenda këtyre afateve janë të thjeshta dhe nuk kërkojnë shumë kohë ose përpjekje të konsiderueshme. Afatet konsiderohen shumë të shkurtra kur veprimet që duhet të kryhen brenda atyre afateve janë shumë të komplikuar ose kërkojnë një periudhë më të gjatë për t'u realizuar se afati i përcaktuar.	Ligji nuk përcakton afat të qartë për akreditimin e institucioneve dhe programeve të arsimit të lartë. Afati i përcaktuar për aplikim në pozitën e drejtorit të organit kompetent për akreditimin e institucioneve të arsimit të lartë dhe programeve të tyre është vetëm shtatë ditë. Arsimi i lartë ka të drejtë të shtyjë afatin e zbatimit të kontratës me ofruesit e	✓ Nëse ekziston ky faktor rreziku, caktoni afate të përshtatshme për veprim dhe vendimmarrje në të gjitha procedurat brenda Sektorit të Arsimit të Lartë.

		tyre të shërbimeve me vendim të dekanit.	
3.3.9. Dispozitat diskriminuese	Dispozitat që krijojnë një situatë të caktuar, të favorshme, ose të pafavorshme për një subjekt ose grup subjektësh, bazuar në gjini, moshë llojet e pronësisë dhe kriteret e tjera. Këtu nuk përfshihen situatat e të ashtuquajturave masa afirmative, dispozita në favor të pakicave kombëtare. Dispozitat do të konsiderohen diskriminuese në dy raste. Së pari, në rastet kur persona të caktuar fizikë ose juridikë nuk krijojnë avantazhe të ngjashme në kushte të ngjashme. Së dyti, kur me miratimin e legjislacionit për Sektorin e Arsimit të Lartë situata përkeqësohet për disa institucione të arsimit të lartë/punonjës/studentë edhe pse kanë karakteristika të ngjashme me institucionet e tjera të arsimit të lartë/punonjës/studentë.	Ligji përcakton që institucionet shtetërore të arsimit të lartë mund të vendosin kushte për përzgjedhjen e studenteve në programet e masterit dhe doktoraturës në një mënyrë që diskriminon universitetet private.	✓ Nëse legjislacioni i Sektorit të Arsimit të Lartë përmban dispozita diskriminuese, ato duhet të ndryshohen ose fshihen. Për shembullin nga kolona e mëparshme, do të jetë e nevojshme të ndryshohen dispozitat për kushtet e përzgjedhjes së studentëve në programet e masterit dhe doktoraturës në institucionet shtetërore të arsimit të lartë dhe të shmangen mundësitë e diskriminimit të studentëve që kanë përfunduar studimet bazë në universitete private.
3.3.10. Promovimi i interesave që janë në kundërshtim me	Rritja e interesave private (personale ose grupe) në mënyrë	Ministria ka hartuar ndryshime në ligj që do të	✓ Nëse projektligji/ligji i miratuar për Sektorin e Arsimit të Lartë

<p>interesin publik/korrupsionin e procesit legjislativ</p>	<p>të dëmshme për interesat e shoqërisë, të njohura nga qeveria për hir të mirëqenies dhe zhvillimit të përgjithshëm. Nëse legjislacioni për Arsimin e Lartë përmban këtë faktor rreziku, realizimi i disa interesave private bazohet në dispozita ligjore. Një legjislacion i tillë korrupton individët dhe personat juridikë në pozitë të privilegjuar për arsye subjektive (lobimi i paligjshëm, marrëdhënie miqësore apo lidhje të tjera me hartuesin/propozuesin).</p>	<p>përcaktojnë nivelin më të ulët të kërkesave dhe kriterëve për akreditimin e institucioneve private të arsimit të lartë. Kryetari i Grupit të Punës për hartimin e ndryshimeve ishte Sekretari Shtetëror në Ministri. Gjithashtu, ai ishte një nga themeluesit e institucionit privat të arsimit të lartë, i cili nuk ishte akredituar sipas ligjit aktual duke qenë se nuk plotësonte disa nga kërkesat e përcaktuara. Pas ndryshimeve të hartuara, kërkesat e përmendura nuk do të jenë të zbatueshme në të ardhmen.</p>	<p>promovon interesat private në një mënyrë të dëmshme për shoqërinë, ndryshojeni atë dhe sigurohuni që të mos ketë dispozita ligjore që promovojnë interesa në kundërshtim me interesin publik.</p>
---	---	--	--

3,4. LISTAT E KONTROLLIT PËR FAKTORËT RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT NË LIDHJE ME MEKANIZMAT E MBIKËQYRJES

<p>FAKTORËVE RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT</p>	<p>PËRSHKRIMI</p>	<p>SHEMBULL/VËREJTJE</p>	<p>MASAT PËR REDUKTIMIN/ELIMINIM E</p>
---	--------------------------	---------------------------------	---

			FAKTORËVE RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT
<p>3.4.1. Mungesa/mekanizmat e pamjaftueshëm të mbikëqyrjes dhe kontrollit (hierarkik, të brendshëm, publik)</p>	<p>Ky faktor rregullator rreziku i korrupsionit paraqet paaftësinë e legjislacionit në lidhje me mbikëqyrjen dhe kontrollin e veprimtarisë së institucioneve të arsimit të lartë në fushat sensitive, veçanërisht në ato të përmendura në pjesën 2.5. të Udhëzuesit.</p> <p>Gjatë vlerësimit të mekanizmave të mbikëqyrjes dhe kontrollit, duhet të analizohen dispozitat për kontrollet e brendshme dhe hierarkike, si dhe dispozitat për raportimin publik të institucioneve në Sektorin e Arsimit të Lartë.</p>	<p>Ky faktor rreziku ekziston nëse në legjislacionin për Sektorin e Arsimit të Lartë:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nuk ka një procedurë të qartë për monitorimin e zbatimit; • nuk parashikohet kontroll i jashtëm në asnjë fushë të punës së institucioneve të arsimit të lartë; • nuk ka dispozita për shqyrtimin publik apo mundësinë e paraqitjes së kërkesave dhe padive, etj. <p>Sipas Ligjit të Kantonit për Arsimin e Lartë, Qeveria e Kantonit formon një komision që lëshon licenca për institucionet e arsimit të lartë. Sipas rregulloreve kantonale, vetëm diplomat nga institucionet e akredituara të arsimit të lartë janë të vlefshme dhe të pranueshme në vërtetimin e profesionit</p>	<p>✓ Nëse ky faktor rreziku ekziston në legjislacionin e Sektorit të Arsimit të Lartë, ndryshojeni atë dhe sigurohuni që të përcaktohen mekanizma të mjaftueshëm të mbikëqyrjes dhe kontrollit të punës për institucionet e arsimit të lartë. Në shembullin nga kolona e mëparshme do të nënkuptohet rregullimi i hollësishëm i punës së komisionit dhe mekanizmave të mbikëqyrjes dhe kontrollit për procesin e akreditimit.</p>

		për punësim. Ligji nuk parashikon një afat për dhënien e akreditimit nga dita e aplikimit. Duke pasur parasysh këtë, nuk ka mekanizma të përcaktuar qartë të mbikëqyrjes dhe kontrollit për procesin e akreditimit.	
3.4.2. Mungesa/mekanizmat e pamjaftueshëm për të sfiduar vendimet dhe veprimet e institucioneve të arsimit të lartë	<p>Ky faktor rregullator rreziku korrupsioni ekziston kur kanalet e mëposhtme për të sfiduar vendimet dhe veprimet e institucioneve të arsimit të lartë nuk ekzistojnë ose nëse ato janë të pamjaftueshme:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Mekanizmi i brendshëm i ankesës</i> • <i>Ankesa në organin e specializuar të institucionit të arsimit të lartë</i> • <i>Ankesa në organin administrativ/politik që mbikëqyr veprimtarinë e institucioneve të arsimit të lartë në përgjithësi.</i> 	Projektligjet/ligjet e miratuara nuk parashikojnë mundësinë e kundërshtimit të vendimeve të institucioneve të arsimit të lartë me ankesë pranë organit që mbikëqyr veprimtarinë e tyre në përgjithësi.	✓ Nëse ky faktor rreziku zbulohet në legjislacionin e Sektorit të Arsimit të Lartë, ndryshojeni atë dhe sigurohuni që të ketë mekanizma të mjaftueshëm për të kundërshtuar vendimet e institucioneve të arsimit të lartë. Në shembullin e kolonës së mëparshme, do të jetë e nevojshme të përcaktohet mundësia e kundërshtimit të vendimeve të institucioneve të arsimit të lartë me paraqitjen e një ankesë

			tek organi që mbikëqyr veprimtarinë e tyre në përgjithësi.
3.5. LISTAT E KONTROLLIT PËR FAKTORËT RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT NË LIDHJE ME PËRGJEGJËSITË DHE SANKSIONET			
FAKTORËVE RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT	PËRSHKRIMI	SHEMBUJ/VËREJTJE	MASA/T PËR ZVOGËLIMIN/ELIMINIM E FAKTORËVE RREGULLATOR TË RREZIKUT TË KORRUPSIONIT
3.5.1. Arsyet e pabazuara për përgjegjësinë	Ky faktor rregullator rreziku i korrupsionit ekziston kur arsyeja e përgjegjësisë në Sektorin e Arsimit të Lartë është e paqartë ose kur lista e këtyre arsyeve është e hapur. Kjo situatë i hap rrugë interpretimeve të ndryshme të mundshme për rastet kur mund të lindë një përgjegjësi. Gjithashtu, ky faktor rreziku korrupsioni ekziston kur arsyet e përgjegjësisë në legjislacionin për Sektorin e Arsimit të Lartë parashikohen në një mënyrë që nuk përfshin të gjitha shkeljet e rënda të mundshme.	Ligji parashikon që institucioni i arsimit të lartë duhet të dorëzojë një raport brenda një afati të caktuar. Megjithatë, ligji nuk parashikon një mekanizëm përgjegjësie nëse institucioni i arsimit të lartë nuk e dorëzon këtë raport.	✓ Nëse në legjislacionin për Sektorin e Arsimit të Lartë ekzistojnë arsyet të pabazuara për përgjegjësinë, ndryshojeni dhe sigurohuni që shkaqet e përgjegjësisë të përshkruhen saktësisht. Në shembullin nga kolona e mëparshme, është e nevojshme të përcaktohet përgjegjësia për situatën nëse një institucion i arsimit të lartë nuk dorëzon një raport.

<p>3.5.2. Mungesa e përgjegjësive së qartë lidhur me shkeljet</p>	<p>Ky faktor rregullator rreziku i korrupsionit paraqet mungesë ose paqartësi në përcaktimin e përgjegjësive së personave fizikë dhe juridikë të Sektorit të Arsimit të Lartë për shkelje të dispozitave ligjore. Kjo mangësi i bën dispozitat e detyrimit vetëm deklarative, gjë që çon në pamundësinë e zbatimit praktik të tyre dhe rrjedhimisht në përgjegjësi të pamjaftueshme.</p>	<p>Ligji nuk e bën të qartë se kush është përgjegjës nga institucioni i arsimit të lartë.</p> <p>Ligji nuk e bën të qartë nëse anëtarët e stafit drejtues të organit kompetent për akreditimin <i>e institucioneve dhe programeve të arsimit të lartë</i>, janë përgjegjës për mungesën e veprimeve të tyre apo vendimet e dëmshme.</p>	<p>✓ Nëse ky faktor rreziku ekziston në legjislacionin e Sektorit të Arsimit të Lartë, ndryshojeni atë për të siguruar që të parashikohet një përgjegjësi e qartë për shkeljet. Në shembullin e dytë nga kolona e mëparshme, nevojitet përcaktimi i anëtarëve të organit kompetent për akreditimin e institucioneve dhe programeve të arsimit të lartë do të jenë përgjegjës për mungesën e veprimeve të tyre ose vendimet e dëmshme.</p>
<p>3.5.3. Marrëdhënia e papërshtatshme midis shkeljeve dhe sanksioneve</p>	<p>Ky faktor rregullator rreziku i korrupsionit konsiston në përcaktimin e sanksioneve që nuk përkojnë me ashpërsinë e pasojave të dëmshme që vijnë nga shkeljet e kryera. Një raport i papërshtatshëm midis shkeljes dhe sanksionit shfaqet ose nëpërmjet përcaktimit të</p>	<p>Ka rregulla për parandalimin e konfliktit të interesit, por sanksioni i vetëm në rast shkeljeje është “paralajmërimi”.</p>	<p>✓ Nëse ky faktor rreziku ekziston në legjislacionin e Sektorit të Arsimit të Lartë, ndryshojeni atë për të siguruar një marrëdhënie të përshtatshme midis shkeljeve dhe</p>

	<p>dënimeve shumë të buta në lidhje me ashpërsinë e dëmtimit të rregulluar ose duke caktuar dënime të tepërta për dëmtimet që paraqesin një rrezik social më të vogël.</p> <p>Parashikimi i sanksioneve që janë shumë të buta ndaj shkeljeve serioze krijon të njëjtat rreziqe si në rastin e sanksioneve të paqarta ndaj shkeljeve. Parashikimi i sanksioneve që janë shumë të rënda për shkelje të vogla është i padrejtë ndaj autorëve të sanksionuar, të cilët mund të përdorin metoda korruptive për të shmangur sanksionet.</p>		<p>sanksioneve. Në shembullin nga kolona e mëparshme, nevojitet përcaktimi i sanksioneve më të rënda sesa "paralajmërimi" për shkeljen e rregullave të konfliktit të interesit.</p>
--	---	--	---